

ЩЕРБАК С. В.,
м. Кривий Ріг

ПРИРОДА ДУХОВНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ДРАМАТИЧНИХ ІГРАХ ПРИ ПОКІЙНИКАХ

Утвердження державної незалежності України вимагає перегляду багатьох існуючих поглядів на явища в духовному житті, розвитку національної культури, літератури та мистецтва, що в свою чергу поглиблює інтерес до комплексу проблем, пов'язаних з витоками і розвитком національної свідомості. Важливу роль у цьому процесі відіграє посилення уваги до усної народної поетичної творчості як однієї з форм національного мистецтва, яка має лише їй притаманні риси, що відображають світогляд народу, його вірування, звичаї та обряди та

визначають місце і роль культури певної нації, не лише у плані вивчення, але й у плані впровадження її у сучасне життя на нинішньому етапі розвитку українського суспільства.

Сучасна увага до національної усної народної творчості українців зумовлена підвищенням інтересом до витоків цієї сфери традиційної культури, і зокрема до одного з жанрів народної творчості - народних драматичних ігор. Ці твори містять у собі різноманітну і суттєву інформацію про життя, культуру, вірування народу, яка складає інтерес для історії, культурознавства, народознавства, фольклористики. Тексти українських народних драматичних ігор при перших записах жанрово не диференціювалися і не відокремлювалися від народних пісень, в яких, на думку М. Гоголя, вбачається «...все: і поезія, й історія, і батьківська могила», вони зуміли «увібрати дух минулої доби, загальний характер усього цілого й окремого кожного...» (Гоголь Н. Малороссийские песни.- М., 1978.- С. 91). Пізніше з розвитком усної народної поетичної творчості народні драматичні ігри записувалися із нотатками щодо їх проведення.

Українська народна драматична гра, як відомо, з'явилася на ґрунті традиційного пласту народної поетичної творчості. Без перебільшення можна стверджувати, що елементи культури тривалого часу від тотемістично-аніمالістичних уявлень до сучасності певною мірою присутні в українських народних драматичних іграх. Але духовну глибину народної драматичної гри можна збагнути, лише розглянувши і зрозумівши своєрідну поетику цього жанру, завдяки якій забезпечується єдність духовного словесно-музичного та словесно-хореографічного елементів. Завдяки цій традиційній поетиці, що дійшла до нас, маємо можливість певним чином уявити і творчий процес народу-митця, і всю повноту його духовного змісту, виявити загальнохудожні закономірності розвитку драматичного мистецтва в цілому.

Окремий унікальний різновид українських народних драматичних ігор складають ігри при покійниках. Вживаються вони у традиційній похоронній обрядовості (частіше - в Західній Україні). Гудульські, бойківські, подільські ігри при покійниках сягають тих часів, коли вважали, що смерть - це не кінець існування людини, а лише перехід в інший стан, тому факт смерті людини не сприймався трагічно. Під прикриттям ігрових дійств, драматична форма яких походить з народної театральної традиції, в похоронних іграх виявляється соціальний характер «посидіння». Грати на сопілках, трембітах, розігрувати фантастичні дійства, влаштовувати ігри й забави під час нічного сидіння

при померлому є невід'ємним елементом народного вірування.

Обряд вимагає, як зауважують дослідники, «що люди, помолившись та привітавшись, збираються у хаті біля мерця. І парубки розпочинають грушку, яка має на цілі відвернути увагу домашніх від мерця та розігнати тугу, окрім того має ще ту ціль, аби якнайбільше людей задержати у хаті, особливо вночі: аби «хатнім» не було лячно і скучно» (Гнатюк В. Похоронні звичаї і обряди//Етнографічний збірник.- Т. XXXII.- Львів, 1912.- С.243).

Похоронна обрядовість усіх народів була і залишається частиною тієї сакральної сфери діяльності людини, коли кожний елемент набуває магічного значення і виконується відповідно до стародавніх традицій. Специфіка похоронних звичаїв зумовлена народними уявленнями про смерть, її причини, природу та форми її вираження.

Ідейна спрямованість цих українських народних драматичних ігор була закладена ще в далекому минулому і, як свідчать історичні матеріали, полягає у розважанні в хаті покійника. Цей складний тип забав був пов'язаний перш за все з елементами рядження, які широко використовувалися в похоронних іграх і зберігали спільні риси з рядженнями, характерними для святочних обрядів.

Поетика українських народних драматичних ігор при покійниках є результатом тривалої еволюції поглядів про навколишній світ: «До чого ви робите такі комедії коло мерця? - У відповідь на се дісталось мені ось що: «Та то не комедія, ми робимо се усе на тото, аби хатнім не було важко самим, аби не спав ніхто коло мерця, бо, ади, походилися люде з усіх далеких кутів, ніколи їм вертатися домів, а хатніх не можна самих лишити. У нас се звич від давна, а не кумедія: то у вас кумедія, йик покладають людам, що йдуть коло мерця, якіс кумедні гака на голові, поубирают у короткі штанці, що устидно таким чоловікови ходити, а на колі понашпилюють якихос хвостів, що люди сходи сі, йик на кумедію» (Там же. - С. 248).

Отже, українська народна драматична гра при покійниках за своєю природою високодуховна, хоча суть цієї високодуховності прихована під товщею століть. Вона пройшла шлях становлення і розвитку, має свій неповторний характер, зумовлений забутими вже традиціями.